

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI
SHAKLLANTIRISH XUSUSIYATLARI**

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi
“Xorijiy tillar va biznes kommunikatsiya” kafedrasida dotsenti

Farmonov Bekzod Begmatovich

Annotatsiya:

Ushbu maqola raqamli iqtisodiyotni, xususan, AKT sohasini rivojlantirishning asosiy maqsadi raqamli iqtisodiyotga o'tish bosqichlaridan biri sifatida mamlakatimizda yagona axborot makonini shakllantirish, bu boradagi ishlar samaradorligini oshirish uchun shart-sharoit yaratishni ta'minlashdan iborat bo'lgan. Iqtisodiyot, davlat va mahalliy davlat hokimiyati organlarining samaradorligini oshirish, jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi holati to'g'risidagi ma'lumotlarni bepul qidirish, uzatish, tarqatish huquqlarini ta'minlash kabi dolzarb masalar to'plamiga qaratilgan.

Kalit so'zlar: AKT sohasi, blokchain, innovasion omillar, rivojlanish strategiyasi, raqamli iqtisodiyot.

Kirish Jahonda an'anaviy, cheklangan, takror ishlab chiqarilmaydigan iqtisodiy resurslar hajmi qisqarib borayotgan sharoitda iqtisodiyotni innovasion omillar asosida barqaror o'sishini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon iqtisodiyotida barqaror iqtisodiy o'sishni innovasion omillar hisobiga ta'minlashda Shveysariya, Shvesiya, AQSh, Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya, Niderlandiya, Finlyandiya, Singapur, Daniya va Germaniya (global innovasion indeks bo'yicha yetakchi) kabi mamlakatlarda boy tajriba to'plangan.

So'ngi yillarda mamlakatimizda ham iqtisodiyotning innovasion salohiyatini oshirish maqsadida ham islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026 yillarda O'zbekiston Respublikasining innovasion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmonida 2026 yil yakuniga ko'ra asosiy maqsadli ko'rsatkichlarga erishish belgilangan.

Shu qatorda shuni ta'kidlab o'tish kerakki raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida zamonaviy axborot tizimlarining asosiy tarkibiy qismi bo'lgan milliy iqtisodiyot tarmoqlari va sohalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qator Farmon va qarorlari qabul qilingani mazkur qoidaning dolzarbligidan dalolat beradi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi farmonida “Respublikada “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasini faol rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Raqamli iqtisodiyot, shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini barcha soha va yonalishlarda, birinchi navbatda, davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligida keng joriy etish ko'zda tutilgan.” Blokcheyn texnologiyalari (ma'lumotlar registrining taqsimlangan texnologiyalari), sun'iy intellekt, foydalanish superkompyuter imkoniyatlari, shuningdek kriptofaollik faoliyati dunyoning ko'plab mamlakatlarida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Blokcheyn texnologiyalari nafaqat iqtisodiyotning ko'plab tarmoqlariga, balki davlat boshqaruvi va boshqa jamoatchilik bilan aloqalar tizimiga ham bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.” Amaliyot shuni ko'rsatadiki,

bugungi kunda aynan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) iqtisodiyotning asosiy asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi. o'sish, strategik ahamiyatga ega bo'lgan tarmoqlarni rivojlantirish dastagi, boshqaruv samaradorligini oshirish vositasi, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish omili bo'lgan maqsadli dasturlar va boshqa chora-tadbirlar yordamida sohani qo'llab-quvvatlamoda va rag'batlantirmoqda. O'z navbatida, mamlakatimizda ham, xorijda ham AKT sohasining rivojlanishi yangi iqtisodiy muhit, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga hissa qo'shmoqda, shu jumladan, hozirgi davr axborot oqimlari hajmining misli ko'rilmagan o'sishi bilan tavsiflanadi. Bu inson faoliyatining deyarli har qanday soha va jabhalariga tegishli bo'lib qolmoqda. Axborot hajmining eng katta o'sishi sanoat, savdo, bank, moliya va ta'lim sohalarida kuzatilmoqda. Masalan, sanoatda hamda ishlab chiqarish sohalarining AKT yonalishiga ixtisoslashtirilishi ishlab chiqarish maxsulotlar hajmining ortishiga olib keladi va bu o'z qatorda xo'jalik ob'yektlarining tashqi va ichki bo'g'inarining kengayishiga olib keladi. AKT – rivojlanayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlar talablariga muvofiq zamonaviy dasturiy ta'minot va texnik vositalardan foydalanish asosida ma'lumotlar yig'ish, axborot va bilimlarni to'plash, saqlash, qidirish, qayta ishlash, tahlil qilish, axborot berish usullari tizimidir.

Mavzu bo'yicha adabiyotlar tahlili Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish muammolari xorijiy va mahalliy olimlarning turli ilmiy ishlarida ko'rib chiqilgan. Bunga misol tariqasida quyidagi ma'lumotlar bilan tanishib chiqishimiz mumkin, Suyunov D.KX. Digitalization of the economy: concepts, problems and implementation strategy maqolasida. "Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida O'zbekiston Respublikasining statistika faoliyatida ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodologiyasini takomillashtirishning asosiy va ilg'or yo'nalishlarini taqdim etadi, va iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida O'zbekiston Respublikasining statistika sohasida kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash doirasiga alohida e'tibor berilgan. Grey K.F., Larson E.larning "Loyihalarni boshqarish" amaliy qo'llanmasida loyihalashning barcha bosqichlari, jumladan loyihani tashkil etish strategiyasining integratsiyasi, loyihani aniqlash, tarmoq rejasini ishlab chiqish, risklarni boshqarish, loyihani amalga oshirish vaqtini qisqartirish, resurslarni rejalashtirish, loyihani tashkil etish, loyihani boshqarish, loyiha jamoasini boshqarish, loyihalash bo'yicha hamkorlik, ish holati va borishini o'lchash va baholash, audit va dizaynni yakunlash, xalqaro loyihalar, loyihani boshqarish jarayoni va kelajak haqida ma'lumotlar keltirilgan. Pilipenko E.F., Belalova G.A. "Biznes-jarayonlarni reinjiningga tizimli yondashishning zamonaviy tendentsiyalari" maqolasida axborot tizimlari va biznes-jarayonlarini reinjiningini loyihalashda tizimli tahlil va tizimli yondashuv usullaridan foydalanishga bag'ishlangan. Bundan tashqari, u reinjining jarayonida amal qilinishi kerak bo'lgan asosiy qoidalarni muhokama qiladi va ular o'rtasidagi barcha operatsiyalar, protseduralar va munosabatlarning muqobil modellarini taqdim etadi. Balatskiy E.V., Ekimov N.A.ning "Innovatsion-texnologik matritsalar va iqtisodiy rivojlanishning milliy strategiyalari" maqolasida nisbiy mehnat unumdorligi indeksi va mehnat unumdorligi indeksi asosida keng namunadagi mamlakatlar uchun innovatsion va texnologiya matritsalarini qurishni nazarda tutuvchi tadqiqot metodologiyasi keltirilgan. Tadqiqot va ishlanmalar uchun nisbiy birlik xarajatlari indeksiga ham alohida e'tibor berilgan. Bunday metodologik uslub ishlab chiqarish sohasiga nisbatan ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarning ilg'or rivojlanishi bilan ajralib turadigan noan'anaviy innovatsion strategiyaga amal qiluvchi mamlakatlarni aniqlash imkonini beradi. Hashimxo'jaev S.I. o'zining "O'zbekiston Respublikasida raqamli transformatsiyaning iqtisodiy jarayonlarga ta'siri" maqolasida raqamli

iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini transformatsiyalash masalalarini ko'rib chiqadi.

Tadqiqot metodologiyasi. O'zbekiston Respublikasi xalq xo'jaligining raqamli rivojlanishining xususiyatlarini aniqlash jarayonida tizimli yondashuv, statistik tanlab olish va guruhlash, induksiya va deduksiya usullari, shuningdek, kompyuter tarmoqlari va kompyuter tarmoqlari bilan ishlash uslublarida maxsus dasturiy mahsulotlardan foydalanilgan. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni shakllantirish xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Muallif bugungi kunda aynan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari iqtisodiy o'sishning asosiy omili, strategik muhim tarmoqlarni rivojlantirish dastagi, boshqaruv samaradorligini oshirish vositasi, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishning muhim sharti ekanligini ko'rsatadi. Maqolada raqamli iqtisodiyotga o'tish bosqichlaridan biri sifatida hal etilishi mamlakatda yagona axborot makonini shakllantirishni ta'minlaydigan vazifalar belgilab berilgan.

Tahlil va natijalar. AKT sanoati har qanday dinamik o'sib borayotgan, ko'p komponentli, heterojen tizimlar kabi tuzilish uchun ancha murakkab ob'ekt hisoblanadi. Ko'pgina mamlakatlar olimlari AKT sanoati modelini yaratishga bir necha bor urinishgan. Biroq, AKT sohasi tuzilishiga haligacha yagona yondashuv mavjud emas. Shunday qilib, bir necha yil oldin tizim integratsiyasi segmentiga e'tibor qaratilmagan va bugungi kunda u eng istiqbolli va jadal rivojlanayotgan yo'nalishlardan biridir.

Ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, respublika iqtisodiyotini raqamlashtirishning barqaror o'sishi kuzatilmoqda. Hozirgi vaqtda AKT bozori ishtirokchilari sanoatni segmentatsiyalashning ikkita asosiy mezonini qo'llaydilar. Birinchisi tovarlar va xizmatlar uchun, ikkinchisi esa faoliyat turlari uchun. Axborot aylanish jarayoni (yaratish, qayta ishlash, qabul qilish, uzatish, iste'mol qilish) nuqtai nazaridan AKT bozorini quyidagi kengaytirilgan qismlarga (segmentlarga) ajratish mumkin: texnik vositalar; aloqa vositalari va tarmoq uskunalari; dasturiy ta'minot; AKT xizmatlari;

AKT sohasida hamrohlik qiluvchi tovarlar va xizmatlar. AKT sanoatini moddiy (uskunalar) va nomoddiy tovarlar (intellektual mahsulot, dasturiy ta'minot) majmuasi sifatida ko'rib chiqishda. Ushbu tuzilma tovar va xizmatlar aylanmasi bo'yicha tarmoq tasnifini to'liq aks ettiradi: bu erda konvergentsiya jarayonlari va Internet-biznesning yangi tendentsiyalari hisobga olinadi. Bundan tashqari, "Internet" va "Telekommunikatsiya" segmentlari boshqa kichik tarmoqlar bo'yicha qismlarga kiritilganligini ta'kidlash lozim: "Uskunalar", "Dasturiy ta'minot", "IT xizmatlari" va boshqalar.

Xulosa va tavsiyalar. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida ularning faoliyat ko'rsatish xususiyatlarini har tomonlama o'rganish, jahon axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bozori imkoniyatlarini hisobga olgan holda xo'jalik yurituvchi subyektlarning o'zaro hamkorligini ta'minlash chora-tadbirlarini yanada takomillashtirish zarur. Ular:

- innovatsion, bilimga asoslangan va zamonaviy AKTga asoslangan iqtisodiyotni shakllantirish;
- boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifati va aholi va tadbirkorlikka xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish maqsadida davlat va mahalliy davlat hokimiyati organlarini axborotlashtirish;
- inson kapitalini rivojlantirish, aholining ta'lim darajasini oshirish;

– masofaviy tibbiy xizmat ko‘rsatish va ta‘lim olish, kasanachilik bilan shug‘ullanish, aholining aloqa, madaniy-ko‘ngilochar va ma‘lumotnomaga bo‘lgan ehtiyojini qondirish imkoniyatlarini ta‘minlash maqsadida ijtimoiy-madaniy sohani axborotlashtirishdir.

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, barqaror iqtisodiy rivojlanishga o‘tish ko‘p jihatdan AKTning jamiyatga integratsiyalashuvini kengaytirish va axborot resurslaridan keng ko‘lamda foydalanishga bog‘liq. Raqamli iqtisodiyotni, xususan, AKT sohasini rivojlantirishning asosiy maqsadi raqamli iqtisodiyotga o‘tish bosqichlaridan biri sifatida mamlakatimizda yagona axborot makonini shakllantirish, bu boradagi ishlar samaradorligini oshirish uchun shart-sharoit yaratishni ta‘minlashdan iborat. iqtisodiyot, davlat va mahalliy davlat hokimiyati organlarining samaradorligi, jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi holati to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni bepul qidirish, uzatish, tarqatish huquqlarini ta‘minlash. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni hal etish maqsadga muvofiq:

– turli darajadagi tizimlarning global xalqaro axborot tarmoqlariga kirishi bilan axborot o‘zaro hamkorligini ta‘minlovchi “Elektron hukumat” tizimini yanada takomillashtirish, shuningdek, huquqlarni amalga oshirish bilan birga fuqarolar va yuridik shaxslarning ushbu tizimdan ochiq axborotni erkin olishlari;

– telekommunikatsiya infratuzilmasini uzluksiz rivojlantirish;

– AKTni rivojlantirish va eksportga yo‘naltirilgan axborot texnologiyalari sanoatini (IT sanoati) shakllantirish. Tegishli davlat ilmiy-texnik dasturlari doirasida ilg‘or axborot texnologiyalarini rivojlantirish, iqtisodiyotning turli tarmoqlari va davlat boshqaruvida yagona tamoyillar bo‘yicha avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini yaratish, shuningdek, ushbu ishlanmalarning dunyo bozoriga kirib borishini rag‘batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish;

– axborotlashtirish sohasida qonunchilik bazasi va davlat tomonidan tartibga solish tizimini takomillashtirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini mamlakat jamiyat hayotining barcha jabhalarida keng qo‘llash uchun huquqiy asoslarni yaratish;

– tegishli darajalarda operativ qarorlar qabul qilish uchun axborot resurslarini, birinchi navbatda, davlat ahamiyatiga molik axborot resurslarini shakllantirishni ta‘minlaydigan avtomatlashtirilgan axborot-tahlil tizimlarini yaratish orqali davlat organlari va mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatini takomillashtirish va ularning ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni boshqarish bo‘yicha faoliyati samaradorligini oshirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

– sanoat ishlab chiqarish ob‘ektlarini texnik jihatdan qayta jihozlash, yuqori texnologiyali raqobatbardosh uskunalarni yaratishni axborot bilan ta‘minlash orqali tovar va xizmatlarning raqobatbardosh ishlab chiqarishni jadal rivojlantirishni ta‘minlash, ichki va tashqi bozorlarga yo‘naltirilgan tovar transporti oqimlarini optimallashtirish uchun axborot-telekommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va tarqatishni faollashtirish.;

– axborot va telekommunikatsiya texnologiyalari bo‘yicha mutaxassislar va malakali foydalanuvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini uzluksiz rivojlantirish;

– axborot va telekommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish orqali madaniyat va ommaviy axborot vositalarini rivojlantirishga ko‘maklashish. Milliy kutubxona, boshqa yetakchi kutubxonalar, madaniy resurslarning axborot resurslarini shakllantirish va ularni milliy internet tarmog‘ida taqdim etish, O‘zbekiston madaniyatining elektron ensiklopediyasini yaratish orqali madaniyat yutuqlarini mamlakatimizda va undan tashqarida targ‘ib qilish uchun shart-sharoit yaratish;

– mamlakatning axborot xavfsizligi tizimini takomillashtirish. Axborotni himoya qilishning yangi vositalarini yaratish, shuningdek, axborot xavfsizligini ta‘minlashga qaratilgan

normativ-uslubiy materiallar va standart kompleks echimlarni ishlab chiqish. Shunday qilib, ta'kidlash joizki, AKTni yanada rivojlantirish milliy iqtisodiyot tarmoqlari va sohalarini yanada ko'proq raqamlashtirish imkonini beradi, aholining raqamli savodxonligini ta'minlaydi, internetdan foydalanuvchilarning ulushini oshiradi, AKT sohasida kadrlar tayyorlashni takomillashtirishga xizmat qiladi. , AKT biznes tuzilmalarini yanada kengroq qamrab olish, elektron tijoratni takomillashtirish, "Elektron hukumat" tizimini takomillashtirish, bu esa pirovard natijada ijtimoiy ishlab chiqarishning o'sishiga va milliy iqtisodiyotning yanada samarali faoliyat yuritishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning xuquqlarini ximoya qilish to'g'risida"gi Qonuni, 1996 yil 26 aprel' (yangi tahriri, 20 mart 2019 y № O'RQ 531).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2018 yil 28 dekabr'.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 8 apreldagi "Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risida" PF-101-sonli Farmon.
4. OECD Corporate Governance Factbook 2021. <https://www.oecd.org/corporate/Corporate-Governance-Factbook-Chapter-4.pdf>.
5. Berle A., Means G. The modern Corporation and Private Property – New York: Macmillan, 1932. – 478 p; Eells R.S.F. The Meaning of Modern Business: An Introduction to the Philosophy of Large Corporate Enterprise. – New York: Columbia University Press, 1960. – 427 p.
6. Lane N. Advancing the digital economy into the 21st century // Information Systems Frontiers. 1999. Vol. 1, No. 3. R. 317-320.
7. Kling R. IT and Organizational Change in Digital Economies: a SocioTechnical Approach // ACM SIGCAS Computers and Society. 1999. Vol. 29, no. 3. R. 17-25.
8. Suyunov D.X. na temu: "Korporativ boshqaruvning zamonaviy xalqaro standartlari va usullarini joriy qilish". "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy jurnali. № 3, iyun', 2021 yil. issn: 2181-1016.
10. D.X. Suyunov Korporativ boshqaruv mexanizmi: muammo va yechimlar. Monografiya - T.: Akademiya, 2007.
11. D.X. Suyunov va boshqalar. Elektron tijorat. Darslik. -T.: 2023.-298 bet.
12. Suyunov D.H Theoretical principles of improving the modern corporate control system in joint stock companies. International Journal of Economic Perspectives,16(11), November 2022. 90-97. Retrieve.from. 2022 by The Author(s). ISSN: 1307-1637. Impact Factor: 5.865